

การศึกษาสัญญาณเตือนการทุจริต: กรณีศึกษาสหกรณ์การเกษตร
ในเขตพื้นที่สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ที่ 1

A Study of fraudulent scheme warning signs: A case study on the
Agriculture Cooperative in the Cooperative Auditing Office Region 1

ขวัญกมล ไจกล้า^{1*} และชนิดา ยาระณะ²

(Kwangamol Jaigla^{1*} and Chanida Yarana²)

^{1,2}สาขาวิชาการบัญชี ภาควิชาการบัญชี คณะบริหารธุรกิจเศรษฐศาสตร์และการสื่อสาร มหาวิทยาลัยนเรศวร

อีเมลผู้แต่งหลัก : Chaniday@nu.ac.th เบอร์โทรศัพท์ : 09 1949 9695

วันที่รับบทความ 24 มีนาคม 2563

Received: Mar. 24, 2020

วันที่รับแก้ไขบทความ 4 พฤษภาคม 2563

Revised: May. 4, 2020

วันที่ตอบรับบทความ 7 พฤษภาคม 2563

Accepted: May. 7, 2020

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับความสำคัญของสัญญาณเตือนการทุจริตกรณีศึกษาสหกรณ์การเกษตรในเขตพื้นที่สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ที่ 1 และ 2) วิเคราะห์ปัจจัยในการเกิดทุจริตของสหกรณ์การเกษตร โดยอ้างอิงจากทฤษฎีสามเหลี่ยมทุจริต โดยผู้วิจัยได้ออกแบบการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed method) เครื่องมือที่ใช้การศึกษา ได้แก่ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง เชิงปริมาณรวบรวมข้อมูลจากประชากรทั้งหมด ได้แก่ ผู้สอบบัญชีและผู้ช่วยผู้สอบบัญชีสหกรณ์การเกษตรที่เป็นข้าราชการในเขตพื้นที่สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ที่ 1 จำนวน 67 คน เชิงคุณภาพรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้สอบบัญชีสหกรณ์การเกษตรในเขตพื้นที่สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ที่ 1 ที่มีประสบการณ์ทำงานมากกว่า 10 ปีขึ้นไป จำนวน 9 คน โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling)

ผลการศึกษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญของสัญญาณเตือนการทุจริตของสหกรณ์การเกษตรในระดับมาก ได้แก่ 1) ด้านโครงสร้างการบริหารงานและสภาพแวดล้อมของสหกรณ์การเกษตร และ 2) ด้านกิจกรรมดำเนินงานและขั้นตอนการควบคุมภายในของสหกรณ์จากการสัมภาษณ์กล่าวถึงเหตุการณ์หรือพฤติกรรมอันเป็นสัญญาณเตือนการทุจริตที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) สภาพแวดล้อมและโครงสร้างการควบคุมภายในของสหกรณ์ที่ไม่ดีเพียงพอและโครงสร้างการบริหารงานโดยเครือญาติ หรือสามี ภรรยา 2) พฤติกรรมส่วนบุคคลของบุคลากรในสหกรณ์ เช่น ความไม่ซื่อสัตย์สุจริต การใช้จ่ายฟุ่มเฟือย การเล่นเกมพนัน การทำงานนอกเวลาทำการ และ 3) สัญญาณเตือนการทุจริตเกี่ยวกับการปฏิบัติงานด้านการเงินและบัญชี เช่น การมีข้อผิดพลาดบ่อยครั้ง หรือเจตนาให้มีการจัดเตรียมข้อมูลที่ถูกต้องครบถ้วนสมบูรณ์โดยไม่มีข้อผิดพลาดเลยแม้แต่เล็กน้อยเพื่อปกปิดความผิด เมื่อวิเคราะห์ปัจจัยในการเกิดทุจริตของสหกรณ์การเกษตร โดยอ้างอิงจากทฤษฎีสามเหลี่ยมการทุจริต พบว่าการทุจริตในสหกรณ์การเกษตรมีสาเหตุเกิดจากโอกาสที่เปิดกว้าง และแรงจูงใจหรือแรงกดดันส่วนบุคคล

คำสำคัญ: สัญญาณเตือนการทุจริต; การตรวจสอบการทุจริต; สหกรณ์การเกษตร

Abstract

This study aims to 1) examine warnings of frauds with regard to case studies of agricultural cooperatives in Cooperative Auditing Office Region 1, and 2) analyze factors causing frauds of agricultural cooperatives according to the theory of fraud triangle. The research applied a mixed - method approach. Research instruments were questionnaires and semi -structured interview questions. The quantitative samples comprised of 67 auditors and assistant auditors of agricultural cooperatives who are government officers in the Cooperative Auditing Office Region 1. The qualitative samples consisted of nine cooperative auditors in the Cooperative Auditing Office Region 1 who had been working with an audit engagement more than 10 years.

The results showed that respondents place a high level of warning signs on frauds in agricultural cooperatives, including 1) administrative structure and environment of agricultural cooperatives, and 2) operational activities and control procedures. The qualitative results expressed that there were three important events or behaviors regarding warnings of frauds such as 1) an inappropriate environment and weak internal control structure, for instance, some administrative boards were relatives or spouses. 2) Personal behavior of cooperatives staff such as dishonesty, extravagant spending, gambling, working after opening hours 3) warning signs regarding financial and accounting operations such as frequent errors or intention to provide complete and accurate information without any mistakes in order to conceal frauds. When analyzing the factors causing frauds of agricultural cooperatives according to the theory of fraud triangle, it revealed that corruption in agricultural cooperatives is caused by open opportunities and personal motivation or pressure.

Keywords: Warnings of frauds; Fraud examination; Agriculture Cooperatives

บทนำ

การทุจริตเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมไทยมาอย่างยาวนาน และเป็นปัญหาใหญ่ที่ยังไม่สามารถแก้ไขให้หายได้จากสังคมได้ ไม่ว่าจะเป็นในหน่วยงานของภาคเอกชน หรือหน่วยงานภาครัฐ แม้กระทั่งในสหกรณ์ (วิชา มหาชน, 2551: 2) ซึ่งสหกรณ์มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม ปัญหาการทุจริตคอร์ปชั่นของสหกรณ์เกิดขึ้นอยู่เป็นระยะ ๆ และทุกครั้งที่เกิดเหตุการณ์การทุจริต ไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ แต่ยังส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นต่อระบบสหกรณ์ในภาพรวมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังจะเห็นได้จากข่าวเรื่องการทุจริตของสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งหนึ่ง มีผลทำให้ธนาคารต้องจัดชั้นสหกรณ์เป็นลูกค้าที่มีความเสี่ยงพร้อมปรับอัตราดอกเบี้ยสูงขึ้น ซึ่งการทุจริตของสหกรณ์เครดิตยูเนียนดังกล่าวเกิดจากการทุจริตของผู้บริหาร ได้เบิกจ่ายเงินของสหกรณ์อันเป็นเท็จ และตกแต่งบัญชีเพื่อปกปิดข้อมูลดังกล่าวทำให้เกิดผลเสียหายเป็นจำนวนเงินที่มากถึงหนึ่งหมื่นหกพันล้านบาท (ไทยรัฐออนไลน์, 2558: เว็บไซต์) เป็นต้น อย่างไรก็ตามจากข้อมูลของกรมส่งเสริมสหกรณ์ระบุว่า สหกรณ์ที่มีปัญหาการทุจริต

มากที่สุดในประเทศไทย ในปี 2561 คือ สหกรณ์การเกษตรที่มีการทุจริต 187 แห่ง หรือคิดเป็นร้อยละ 55 ของจำนวนสหกรณ์ที่มีปัญหาการทุจริตทั้งหมด ส่งผลกระทบต่อในเชิงลบทำให้เกิดความไม่เชื่อมั่นต่อระบบสหกรณ์ไทย (กรมส่งเสริมสหกรณ์, 2562: เว็บไซต์)

จากปรากฏการณ์การทุจริตของสหกรณ์ที่เกิดขึ้นอยู่เป็นระยะ ๆ นั้น นำมาซึ่งคำถามเหตุใดการทุจริตจึงเกิดขึ้นและส่งผลกระทบที่มีมูลค่าความเสียหาย (รุจิพัทธ์ กิตติวิวัฒน์พงศ์ และกนกรัตน์ ยศไกร, 2559) แม้ว่าสหกรณ์แต่ละแห่งมีการตรวจสอบบัญชีตามมาตรฐานการสอบบัญชีเหตุใดจึงไม่ได้รับการสังเกตเกี่ยวกับการทุจริตจนกว่าความเสียหายเกิดขึ้น จึงมีการแก้ไขปัญหาการไม่มีสัญญาณเตือนหรือข้อบ่งชี้ใด ๆ ที่จะทำให้ทราบถึงโอกาสในการเกิดทุจริต รวมทั้งการรายงานการตรวจพบการทุจริตทำได้ยากและไม่ทันเวลา (สำนักงานสหกรณ์จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 2559: เว็บไซต์) เนื่องจากผู้ที่กระทำการทุจริตได้มีเจตนาที่จะปกปิด ซ่อนเร้น อาจทำให้การตรวจสอบตามปกติไม่สามารถตรวจพบได้ (ปิยาภิศักดิ์ เจริญสุคนธ์ และสุรีย์ โปษกรณัญญ์, 2562: 50) ดังนั้นการให้ความสำคัญต่อข้อบ่งชี้หรือสัญญาณเตือน อาจช่วยบรรเทาความเสียหายจากการทุจริตของสหกรณ์การเกษตรที่จะเกิดขึ้นตามมาได้

สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ที่ 1 (สตท.1) เป็นหน่วยงานระดับภูมิภาคของกรมตรวจบัญชีสหกรณ์มีหน้าที่ในการกำกับดูแลการปฏิบัติงานของสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ในพื้นที่ 9 จังหวัดตามแนวปฏิบัติในการรายงานข้อสังเกตที่ตรวจพบ สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ประจำจังหวัดจะรายงานข้อสังเกต/ข้อบกพร่องทางการเงินการบัญชี ไม่ว่าจะเกิดจากการทุจริตหรือไม่ก็ตามต่อสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ที่ 1 และรองนายทะเบียนสหกรณ์ (สหกรณ์จังหวัด) เพื่อให้สหกรณ์แก้ไขข้อบกพร่องดังกล่าว (กรมตรวจบัญชีสหกรณ์, 2560) จากการรายงานพบว่า สหกรณ์การเกษตรที่อยู่ในความรับผิดชอบของสตท.1 มีการทุจริตเกิดขึ้นหลายแห่งและมีมูลค่าความเสียหายหลายล้านบาท (กรมส่งเสริมสหกรณ์, 2562: เว็บไซต์) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาระดับความสำคัญของสัญญาณเตือนการทุจริต และวิเคราะห์ปัจจัยในการเกิดทุจริตของสหกรณ์การเกษตร โดยเลือกศึกษาจากสหกรณ์การเกษตรในเขตพื้นที่สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ที่ 1 เพื่อประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานสอบบัญชีของผู้สอบบัญชี ทำให้ผู้สอบบัญชีรู้ถึงสัญญาณเตือนและสาเหตุปัจจัยในการเกิดทุจริตของสหกรณ์การเกษตร และสามารถรายงานการตรวจพบ ป้องกัน ควบคุม และลดความเสี่ยงที่อาจจะเกิดการทุจริต ตลอดจนเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานสอบบัญชีให้มีความระมัดระวังและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับความสำคัญของสัญญาณเตือนการทุจริต: กรณีศึกษาสหกรณ์การเกษตรในเขตพื้นที่สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ที่ 1
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยในการเกิดทุจริตของสหกรณ์การเกษตร โดยอ้างอิงจากทฤษฎีสามเหลี่ยมทุจริต

คำถามงานวิจัย

1. มีเหตุการณ์หรือพฤติกรรมใดบ้างที่ผู้สอบบัญชีตรวจพบจากประสบการณ์การสอบบัญชีของตนอันเป็นสัญญาณเตือนการทุจริตในสหกรณ์การเกษตร และผู้สอบบัญชีสหกรณ์ให้ความสำคัญของสัญญาณเตือนในระดับใด
2. มีสาเหตุหรือปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลให้สหกรณ์การเกษตรมีการทุจริตขึ้น

วิธีดำเนินการวิจัยและระเบียบวิจัย

1. ประเภทการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาแบบผสมวิธี (Mixed Method) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ได้แก่ ผู้สอบบัญชีและผู้ช่วยผู้สอบบัญชีสหกรณ์การเกษตร ในพื้นที่สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ที่ 1 ในจังหวัดอุทัยธานี สิงห์บุรี อ่างทอง ชัยนาท อุทัยธานี สระบุรี นนทบุรี ปทุมธานี และลพบุรี (9 จังหวัด) จำนวน 67 คน

กลุ่มตัวอย่าง

1. การวิจัยเชิงปริมาณ

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้คือประชากรทั้งหมด 67 คน ในการรวบรวมข้อมูลสัญญาณเตือนเกี่ยวกับการทุจริตของสหกรณ์การเกษตรในเบื้องต้น โดยเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ

กลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) เกี่ยวกับสัญญาณเตือนในการทุจริตของสหกรณ์การเกษตรในประเทศไทย กรณีศึกษาสหกรณ์การเกษตรในเขตพื้นที่สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ที่ 1 โดยการสัมภาษณ์ผู้สอบบัญชีสหกรณ์การเกษตรในเขตพื้นที่สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ที่ 1 จำนวน 9 จังหวัด จังหวัดละ 1 คน ที่มีประสบการณ์ทำงานมากกว่า 10 ปี กำหนดวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 2 ชนิด ได้แก่

1. การวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามในการรวบรวมข้อมูลสัญญาณเตือนเกี่ยวกับการทุจริตของสหกรณ์การเกษตรในเบื้องต้น โดยแบ่งออกเป็นข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม สัญญาณเตือนการทุจริตด้านโครงสร้างการบริหารงานและสภาพแวดล้อมของสหกรณ์การเกษตร ด้านพฤติกรรมของคณะกรรมการ ฝ่ายจัดการ และสมาชิก ด้านสภาพเศรษฐกิจ การเงิน และการบัญชีของสหกรณ์ และด้านกิจกรรมดำเนินงานและขั้นตอนการควบคุมภายในของสหกรณ์

โดยแบบสอบถามมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามแบบของ Likert มี 5 ระดับ คือ ไม่มี น้อย ปานกลาง มาก มากที่สุด โดยผู้วิจัยจะทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามก่อนเพื่อทราบถึงสัญญาณเตือนการทุจริตในเบื้องต้น จากนั้นจึงทำการสัมภาษณ์ผู้สอบบัญชีเพื่อความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) เพื่อสัมภาษณ์ผู้สอบบัญชีสหกรณ์การเกษตรเพิ่มเติมเกี่ยวกับสัญญาณเตือนการทุจริตในสหกรณ์การเกษตร จากประสบการณ์ตรวจสอบของตน เพื่อทราบสัญญาณเตือนภัยที่ชัดเจนขึ้น

4. การสร้างเครื่องมือในการวิจัย

ขั้นตอนการดำเนินการสร้างเครื่องมือในการศึกษา มีดังนี้

เครื่องมือเชิงปริมาณ ได้แก่ แบบสอบถาม และเครื่องมือเชิงคุณภาพ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง โดยมีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้ในการจัดทำแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างเกี่ยวกับสัญญาณเตือนภัยหรือข้อบ่งชี้เกี่ยวกับการทุจริตของสหกรณ์การเกษตร

2. สร้างแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และเสนอผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ที่มีประสบการณ์การทำงานมากกว่า 20 ปี เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของข้อคำถามแต่ละข้อแบบสอบถาม โดยใช้วิธีการหาค่า IOC โดยมีคะแนนเฉลี่ย 0.67 – 1.00

3. นำแบบสอบถามไปทำการทดสอบ (Pilot test) จำนวน 30 ชุด กับกลุ่มตัวอย่างผู้สอบบัญชีและผู้ช่วยผู้สอบบัญชีในจังหวัดอื่น ๆ แล้วนำมาพิจารณาความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) โดยมีค่าระดับความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเท่ากับ 0.98 ซึ่งถือได้ว่าอยู่ในระดับดีมาก

4. ปรับปรุงแก้ไขเป็นแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างให้สมบูรณ์

5. ส่งแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่าง และนัดหมายกับบุคคลที่จะทำการสัมภาษณ์เพื่อทำการสัมภาษณ์

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ส่วนที่ 1 ข้อมูลจากการเก็บแบบสอบถาม

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามจะทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive statistics) ได้แก่ ร้อยละ (Percentage) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Means) ดังนี้

ข้อมูลเกี่ยวกับสัญญาณเตือนการทุจริตของสหกรณ์การเกษตร เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับของลิเคอร์ทเฉลี่ย (อ้างอิงใน ดร.ณ หายตระกูล, 2541: 146) ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์ความหมายค่าคะแนน แปลความหมายตามเกณฑ์ที่กำหนด ดังนี้

ช่วงคะแนน 1.00 – 1.49	หมายถึง ไม่มีความสำคัญ
ช่วงคะแนน 1.50 – 2.49	หมายถึง ระดับความสำคัญน้อย
ช่วงคะแนน 2.50 – 3.49	หมายถึง ระดับความสำคัญปานกลาง
ช่วงคะแนน 3.50 – 4.49	หมายถึง ระดับความสำคัญมาก
ช่วงคะแนน 4.50 – 5.00	หมายถึง ระดับความสำคัญมากที่สุด

ส่วนที่ 2 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

วิเคราะห์ผลการศึกษาจากข้อมูลที่ทำการศึกษาทั้งหมดทั้ง 9 ราย ประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้ (ชาย โพธิ์สีดา, 2549: 361)

1. การจัดระเบียบข้อมูล นำข้อมูลการสัมภาษณ์ที่ได้มา ทั้งจากเทปบันทึกเสียงและจากการจดบันทึกขณะสัมภาษณ์ มาเก็บรวบรวมไว้ในแฟ้ม และบันทึกไว้ในคอมพิวเตอร์
2. การแสดงข้อมูลถอดเทปการสัมภาษณ์ และจากการจัดระหว่างสัมภาษณ์ นำมาเชื่อมโยงกัน วิเคราะห์เรื่องราวให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย
3. การหาข้อสรุปโดยการตีความหรือตรวจสอบความถูกต้องตรงประเด็นของผลการศึกษา

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาระดับความสำคัญของสัญญาณเตือนการทุจริต : กรณีศึกษาสหกรณ์การเกษตรในเขตพื้นที่สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ที่ 1 ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์และแปลความหมายของข้อมูลโดยนำเสนอเป็น 2 ตอน ดังนี้

ข้อมูลเชิงปริมาณ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้สอบบัญชีและผู้ช่วยผู้สอบบัญชีสหกรณ์การเกษตร พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 60 คน คิดเป็นร้อยละ 95.00 มีอายุมากกว่า 35 ปีขึ้นไป จำนวน 27 คน คิดเป็นร้อยละ 45.00 เป็นนักวิชาการตรวจสอบบัญชีปฏิบัติการ จำนวน 27 คน คิดเป็นร้อยละ 45.00 มีการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 50 คน คิดเป็นร้อยละ 83.30 และมีประสบการณ์ในการทำงาน 1 – 5 ปี จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 33.33 ผลการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสัญญาณเตือนการทุจริตของสหกรณ์การเกษตรในส่วนต่าง ๆ ดังนี้

ตารางที่ 1 ตารางสรุปความสำคัญของสัญญาณเตือนการทุจริตของสหกรณ์การเกษตร

สัญญาณเตือนการทุจริต	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับ ความสำคัญ
1. ลักษณะโครงสร้างและสภาพแวดล้อมของสหกรณ์การเกษตร			
1.1 มีการหมุนเวียนที่ผิดปกติของพนักงานในด้านที่สำคัญ เช่น การเงิน การบัญชี	3.62	0.69	มาก
1.2 มีปัญหาในการปฏิบัติตาม ระเบียบ ข้อบังคับ	3.58	0.91	มาก
1.3 ไม่มีการติดตามการดำเนินงานและการควบคุมภายในอย่างเพียงพอ	4.12	0.76	มาก
1.4 ไม่มีการจัดฝึกอบรมพนักงานในด้านคุณธรรมจริยธรรม	3.33	1.05	ปานกลาง
รวม	3.66	0.91	มาก
2. พฤติกรรมคณะกรรมการ ฝ่ายจัดการ และสมาชิก			
2.1 ฝ่ายนิติคณะกรรมกรหรือคำแนะนำของนายทะเบียนสหกรณ์	3.43	1.14	ปานกลาง
2.2 ติดการพนัน การดื่มสุรา เสพยาเสพติด	3.25	1.24	ปานกลาง

ตารางที่ 1 ตารางสรุปความสำคัญของสัญญาณเตือนการทุจริตของสหกรณ์การเกษตร (ต่อ)

สัญญาณเตือนการทุจริต	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับ ความสำคัญ
2.3 มีหนี้สินส่วนตัวสูง มีความเดือดร้อนทางด้านการเงิน	3.60	1.08	มาก
2.4 สั่งซื้อสินค้าและวัสดุอุปกรณ์เครื่องใช้ของสหกรณ์ แพงกว่าท้องตลาด	3.35	1.07	ปานกลาง
2.5 เบิกค่าพาหนะ เบี้ยเลี้ยง และค่ารับรอง บ่อยครั้ง	3.50	0.89	มาก
2.6 คบหาสมาคมหรือได้รับการเลี้ยงดูจากผู้จำหน่ายสินค้า เป็นประจำ	3.27	1.07	ปานกลาง
2.7 พนักงาน ผู้จัดการ คณะกรรมการ เป็นเครือญาติกัน	3.73	1.06	มาก
2.8 ผู้จัดการมีอำนาจตัดสินใจในการเปลี่ยนแปลงใน ระบบปฏิบัติการ และการควบคุมภายใน เช่น การอนุมัติรายการ	3.78	1.14	มาก
2.9 รับมอบอำนาจในการฝากเงินหรือถอนเงินของสมาชิก	3.43	1.33	ปานกลาง
2.10 ใช้เช็ค ซึ่งไม่ได้ระบุวันที่	3.03	1.50	ปานกลาง
2.11 เชื่อกันว่ารวมอยู่ในเงินสดคงเหลือ	3.03	1.59	ปานกลาง
2.12 ยืมเงินตรงต่อที่ไม่ได้รับการอนุมัติจากคณะกรรมการ	3.45	1.36	ปานกลาง
รวม	3.40	1.23	ปานกลาง
3. สภาพเศรษฐกิจ ด้านการเงิน และการบัญชีของสหกรณ์ การเกษตร			
3.1 มีอัตราการผิดนัดชำระหนี้สูง	4.05	0.89	มาก
3.2 เงินทุนหมุนเวียนไม่เพียงพอต่อการดำเนินงาน	3.62	0.72	มาก
3.3 มีปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินงานต่อเนื่อง	3.47	0.91	ปานกลาง
3.4 เงินสดขาดบัญชี - เกินบัญชีบ่อยครั้ง	3.52	1.19	มาก
3.5 ไบยังินย่นยอดเงินฝากไม่ตรงกับยอดในบัญชีแยก ประเภท	3.40	1.15	ปานกลาง
3.6 จ่ายเงินยืมตรงผิดระเบียบหรือให้ยืมใช้ส่วนตัว	3.42	1.17	ปานกลาง
3.7 จ่ายเงินกู้โดยไม่มีสัญญากู้ หรือสัญญากู้ของสมาชิก ไม่ผ่านการอนุมัติของคณะกรรมการพิจารณาเงินกู้	3.53	1.31	มาก
3.8 ขายสินค้าผิดระเบียบของสหกรณ์	3.40	1.28	ปานกลาง
3.9 ถอนเงินฝากหรือนำเงินไปฝากไม่ถูกต้อง เช่น กรรมการลงลายมือในเช็คหรือใบถอนเงินฝากไว้ล่วงหน้า	3.38	1.29	ปานกลาง
3.10 เก็บรักษาบัญชีเงินฝากไม่เป็นระเบียบหรือขัด ต่อมติสหกรณ์	3.17	1.21	ปานกลาง
3.11 รับชำระหนี้จากลูกหนี้ที่ตัดหนี้สูญโดยไม่ออกใบเสร็จ และไม่นำมาบันทึกบัญชี มีการแต่งบัญชีขึ้น โดยทำหลักฐาน ปลอม	3.35	1.44	ปานกลาง
3.12 บันทึกบัญชีไม่เรียบร้อย - ไม่เป็นปัจจุบัน	3.58	0.96	มาก
3.13 ลงบัญชีผิดพลาดบ่อย ๆ	3.42	1.09	ปานกลาง

ตารางที่ 1 ตารางสรุปความสำคัญของสัญญาณเตือนการทุจริตของสหกรณ์การเกษตร (ต่อ)

สัญญาณเตือนการทุจริต	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับ ความสำคัญ
3.14 ทะเบียนคุมสินค้าไม่เป็นปัจจุบัน	3.63	1.10	มาก
3.15 เอกสารประกอบทางการบัญชีสูญหายหรือถูกทำลาย	3.38	1.17	ปานกลาง
3.16 มีการตั้งลูกหนี้เงินสด หรือสินค้าขาดบัญชี	3.35	1.04	ปานกลาง
3.17 มียอดลูกหนี้ตามบัญชีน้อยกว่าลูกหนี้จริง	3.25	1.19	ปานกลาง
3.18 มีลูกหนี้ค้างนานโดยไม่มีการเคลื่อนไหว	3.85	0.73	มาก
3.19 มีเจ้าหนี้เงินฝากเคลื่อนไหวตลอดเวลา	3.35	0.94	ปานกลาง
3.20 มีค่าใช้จ่ายสูงผิดปกติ	3.30	0.94	ปานกลาง
3.21 การใช้ระบบบัญชีด้วยคอมพิวเตอร์ไม่มีการกำหนด สิทธิ์การเข้าถึงข้อมูล	3.30	1.08	ปานกลาง
รวม	3.46	1.12	ปานกลาง
4. กิจกรรมดำเนินงานและขั้นตอนในการควบคุม ภายในของสหกรณ์การเกษตร			
4.1 มีกิจกรรมทางบัญชีที่ซับซ้อน โดยเฉพาะใกล้สิ้นปี	3.52	0.98	มาก
4.2 ไม่มีการแบ่งแยกหน้าที่ ระหว่างพนักงานเก็บรักษา เงินสดกับพนักงานทำบัญชี	3.55	1.10	มาก
4.3 ไม่ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ข้อบังคับของสหกรณ์	3.53	1.05	มาก
4.4 ไม่มีการสอบทานหนี้ของสมาชิก	3.83	1.36	มาก
4.5 ไม่มีการตรวจนับสินค้าคงเหลืออย่างสม่ำเสมอ	3.62	1.11	มาก
4.6 การดำเนินงานขาดทุน มีผลขาดทุนสะสม	3.45	0.93	ปานกลาง
4.7 ทรัพย์สินของสหกรณ์สูญหาย/ขาดหายบ่อย	3.18	1.21	ปานกลาง
รวม	3.53	1.12	มาก

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นถึงระดับความสำคัญของสัญญาณเตือนการทุจริตของสหกรณ์การเกษตรในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ด้านลักษณะโครงสร้างและสภาพแวดล้อมของสหกรณ์การเกษตร ในภาพรวมผู้สอบบัญชีให้ความสำคัญของสัญญาณเตือนการทุจริตอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 3.77 สัญญาณเตือนการทุจริตที่สำคัญมากที่สุด ได้แก่ สหกรณ์ที่ไม่มีการติดตามการดำเนินงานและการควบคุมภายในอย่างเพียงพอ โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.12

2. ด้านพฤติกรรมคณะกรรมการ ฝ่ายจัดการ และสมาชิก ในภาพรวมผู้สอบบัญชีให้ความสำคัญของสัญญาณเตือนการทุจริตอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 3.40 สัญญาณเตือนการทุจริตที่สำคัญมากที่สุด คือ สหกรณ์ที่ผู้จัดการมีอำนาจตัดสินใจในการเปลี่ยนแปลงในระบบปฏิบัติการ และการควบคุมภายใน เช่น การอนุมัติรายการ โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.78

3. ด้านสภาพเศรษฐกิจ ด้านการเงิน และการบัญชีของสหกรณ์การเกษตร ในภาพรวมผู้สอบบัญชีให้ความสำคัญของสัญญาณเตือนการทุจริตอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 3.46

สัญญาณเตือนการทุจริตที่สำคัญมากที่สุด คือ สหกรณ์ที่มีอัตราการผิมนัดชำระหนี้สูงโดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.05

4. ด้านกิจกรรมดำเนินงานและขั้นตอนในการควบคุมภายในของสหกรณ์การเกษตรในภาพรวมผู้สอบบัญชีให้ความสำคัญของสัญญาณเตือนการทุจริตอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 3.53 สัญญาณเตือนการทุจริตที่สำคัญมากที่สุด คือ สหกรณ์ที่ไม่มีการสอบทานหนี้ของสมาชิกโดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.83

ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผลการวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์ผู้สอบบัญชีสหกรณ์การเกษตรที่มีประสบการณ์ทำงานมากกว่า 10 ปีขึ้นไป พบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงและประสบการณ์ในการทำงานมากกว่า 20 ปีขึ้นไป พบว่า สัญญาณเตือนการทุจริตของสหกรณ์การเกษตรแบ่งได้เป็น 3 ประเด็นหลัก ๆ ดังนี้

ประเด็นที่ 1 สัญญาณเตือนการทุจริตที่เกิดจากสภาพแวดล้อมและโครงสร้างการควบคุมภายในของสหกรณ์ที่มีโอกาสในการเกิดการทุจริต โดยผู้สอบบัญชีกล่าวถึงเหตุการณ์หรือพฤติกรรมที่พบเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและโครงสร้างการควบคุมภายในของสหกรณ์ โดยสามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเด็น ดังนี้

1. **สภาพแวดล้อมของสหกรณ์ที่ขาดการควบคุมภายใน** กล่าวคือ สหกรณ์ที่ไม่มีระบบการควบคุมภายใน การปฏิบัติงานขึ้นอยู่กับเจ้าหน้าที่สหกรณ์เพียงคนเดียวที่ทำทุกหน้าที่ ซึ่งเป็นสภาพแวดล้อมที่อาจก่อให้เกิดการทุจริตได้ ตัวอย่างเช่น ผู้ให้สัมภาษณ์ N008 กล่าวว่า “ลักษณะโครงสร้างที่ทุจริต คือ โครงสร้างที่ไม่สมบูรณ์ การปฏิบัติงานที่อำนาจการตัดสินใจขึ้นอยู่กับคนเดียว หรือกลุ่มเดียว” และผู้ให้สัมภาษณ์ N007 กล่าวว่า “สภาพแวดล้อมที่เป็นจุดด้อยหรือจุดอ่อน คือ ไม่มีระบบการควบคุมภายใน ระบบการควบคุมภายในล้มเหลว เปิดโอกาสให้คนทุจริตได้”

2. **สภาพแวดล้อมของสหกรณ์ที่มีการควบคุมภายในแต่ขาดการแบ่งแยกหน้าที่ที่เหมาะสม** กล่าวคือ สหกรณ์ไม่มีการแบ่งแยกหน้าที่กันอย่างชัดเจน หรือการปฏิบัติงานขึ้นอยู่กับอำนาจการตัดสินใจของกลุ่มคนหรือบุคคลเพียงกลุ่มเดียว ดังเช่น ผู้ให้สัมภาษณ์ N006 กล่าวว่า “ถึงแม้ว่าสหกรณ์จะมีเจ้าหน้าที่ครบทุกแผนก แต่ระบบการควบคุมภายในไม่ดี ก็มีสาเหตุทำให้เกิดการทุจริต ”

3. **โครงสร้างการบริหารงานของสหกรณ์ที่มีการแต่งตั้งเครือญาติ สามีนี หรือภรรยาของตนเป็นคณะกรรมการหรือเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์** พบว่าแม้สหกรณ์จะมีระบบการควบคุมภายในที่ดี มีการแบ่งแยกหน้าที่ที่ชัดเจน แต่ในทางปฏิบัติความสัมพันธ์ส่วนตัวดังกล่าวอาจสร้างโอกาสในการก่อการทุจริตได้ ตัวอย่างเช่น ผู้ให้สัมภาษณ์ N002 กล่าวว่า “ในกลุ่มเครือญาติ เจ้าหน้าที่ที่สามารถทำได้ทุกอย่าง ทำนอกระเบียบข้อบังคับ กรรมการก็จะมาขอมติให้ผ่านได้ ซึ่งเป็นช่องทางที่เกิดการทุจริตได้” และผู้ให้สัมภาษณ์ N005 กล่าวว่า “สหกรณ์ที่มีเครือญาติปฏิบัติงานอยู่ในสหกรณ์ถึงแม้จะมีการแบ่งแยกหน้าที่กันอย่างชัดเจน แต่การทำงานก็จะเอื้อประโยชน์ให้กับครอบครัวมีโอกาสมากที่จะรู้เห็นเป็นใจกัน ซึ่งเป็นช่องทางที่จะทำให้เกิดการทุจริตได้”

ประเด็นที่ 2 สัญญาณเตือนการทุจริตจากพฤติกรรมส่วนบุคคลของบุคลากรในสหกรณ์ ผลการศึกษาพบว่า การทุจริตที่เกิดขึ้นในสหกรณ์ส่วนใหญ่เกิดจากพฤติกรรมส่วนบุคคล

ได้แก่ เจ้าหน้าที่การเงิน เจ้าหน้าที่บัญชี เจ้าหน้าที่การตลาด เจ้าหน้าที่สินเชื่อ รวมถึงคณะกรรมการฝ่ายจัดการ และสมาชิกสหกรณ์ เป็นต้น โดยสัญญาณเตือนการทุจริตเกิดขึ้นจากพฤติกรรมที่สำคัญคือ พฤติกรรมของบุคลากรในสหกรณ์ที่ขาดความซื่อสัตย์สุจริต ถึงแม้ว่าสหกรณ์มีระบบการควบคุมภายในที่ดี มีการแบ่งแยกหน้าที่ชัดเจน แต่พนักงานสหกรณ์ คณะกรรมการ ไม่มีความซื่อสัตย์สุจริต อาจทำให้เกิดการร่วมกันกระทำการทุจริตได้ ตัวอย่างเช่น ผู้ให้การสัมภาษณ์ N006 กล่าวว่า “ระบบการควบคุมภายในดีหมดเลย มีเจ้าหน้าที่ครบทุกแผนกแต่เจ้าหน้าที่ขาดความซื่อสัตย์สุจริต ก็พบโอกาสเกิดการทุจริตได้” พฤติกรรมการใช้จ่ายฟุ่มเฟือยหรือร่ำรวยผิดปกติ พฤติกรรมการเล่นการพนัน ถูกรางวัลบ่อยครั้ง มีกำลังซื้อทรัพย์สินใหม่อยู่เสมอ และการวางตนให้ได้รับความเคารพนับถือ ไว้วางใจจากบุคคลภายนอก จึงมีการฝากเจ้าหน้าที่คนดังกล่าวทำธุรกรรมของสหกรณ์แทนตน รวมถึงพฤติกรรมที่บุคคลในสหกรณ์เอาใจใส่ผู้สอบบัญชีมากเกินไปเกินสมควร ตัวอย่างเช่น ผู้ให้สัมภาษณ์ N001 กล่าวว่า “การที่เจ้าหน้าที่ใจใส่เราดีเกินไป เหมือนพุดดี พุดเพราะ เอาใจทั้งเรื่องอาหารการกินต่าง ๆ” ผู้ให้สัมภาษณ์ N006 กล่าวว่า “เราเข้าไปสหกรณ์ เราใช้วิธีสังเกตว่าเจ้าหน้าที่คนไหนที่ดูร่ำรวย มีฐานะ มีทรัพย์สินเงินทองมากกว่าคนอื่น คนนี้น่าจะสังเกตเป็นพิเศษ ประมาณว่าเงินเดือนไม่ก็บาทแต่ขับรถหรู ใช้โทรศัพท์ราคาแพง ๆ และที่สำคัญชอบเล่นการพนัน รวมถึงการถูกหว่านล้อมด้วย” และผู้ให้สัมภาษณ์ N004 กล่าวว่า “สังเกตจากพฤติกรรมของเจ้าหน้าที่ที่ชอบทำงานนอกเวลา ไม่เคยลาพักผ่อน หรือขาดงาน และชอบช่วยเหลืองานคนอื่นที่ไม่ใช่หน้าที่ของตน”

ประเด็นที่ 3 สัญญาณเตือนการทุจริตเกี่ยวกับการปฏิบัติงานด้านการเงินและบัญชี เช่น การมีข้อผิดพลาดบ่อยครั้ง หรือเจตนาการจัดเตรียมข้อมูลให้ถูกต้องครบถ้วนสมบูรณ์โดยไม่มีข้อผิดพลาดเลยแม้แต่เล็กน้อยเพื่อปกปิดความผิด และการบันทึกบัญชีไม่เป็นปัจจุบัน เป็นต้น ตัวอย่างเช่น ผู้ให้สัมภาษณ์ N007 กล่าวว่า “สหกรณ์มีการบันทึกบัญชีไม่เป็นปัจจุบัน ทำให้ไม่สามารถตรวจสอบได้ การเปรียบเทียบรายละเอียดต่าง ๆ ทำได้ยาก เงินสดขาดมือหรือไม่สามารถตรวจนับสินทรัพย์ได้ เกิดจากการที่ไม่มีเงินสดในมือให้ตรวจนับ เนื่องจากมีการยกยอกเงินของสหกรณ์ไปใช้ส่วนตัว” และผู้ให้สัมภาษณ์ N001 กล่าวว่า “...เวลาไปตรวจอะไร ก็ไม่เรียบร้อย อะไรก็ไม่ได้ ผลัดวันประกันพรุ่ง นั่นแหละกลางบอกเหตุ...” “... หรืออีกประเภท คือ ทุกอย่างเสร็จหมด ก็น่ากลัวเหมือนกัน อะไร ๆ ก็เรียบร้อย แต่ความจริงยัดใส่ทั้งหมด...” เป็นต้น

2. สรุปผลการวิเคราะห์ปัจจัยในการเกิดทุจริตของสหกรณ์การเกษตร โดยอ้างอิงจากทฤษฎีสามเหลี่ยมทุจริต จากการวิจัยดังกล่าวเมื่อเปรียบเทียบกับทฤษฎีสามเหลี่ยมทุจริตของ Donald Cressy (1953) ที่กล่าวถึงสาเหตุของการทุจริตว่าเกิดจากองค์ประกอบ 3 ประการ ได้แก่ โอกาสในการก่อทุจริต (Opportunity) แรงจูงใจหรือแรงกดดัน (Incentive or Pressure) และการหาเหตุผลเข้าข้างตนเอง (Rationalization) (ทิวาพร พงุทธิประเสริฐ, 2558: 5) จะเห็นได้ว่าสาเหตุที่เกิดการทุจริตในสหกรณ์การเกษตรที่สำคัญที่สุดเกิดจากโอกาสที่เปิดกว้าง และแรงจูงใจหรือแรงกดดันส่วนบุคคล แต่ข้อสรุปจากผลการศึกษาค้นคว้านี้ ไม่มีหลักฐานปรากฏแน่ชัดอธิบายถึงการหาเหตุผลเข้าข้างตนเอง (Rationalization) ในการก่อการทุจริตในสหกรณ์การเกษตรที่ผู้สอบบัญชีได้ตรวจพบจากประสบการณ์ของตน

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาระดับความสำคัญของสัญญาณเตือนการทุจริต : กรณีศึกษาสหกรณ์การเกษตรในเขตพื้นที่สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ที่ 1 ผู้สามารถอภิปรายผลในประเด็นดังต่อไปนี้

1. การศึกษาระดับความสำคัญของสัญญาณเตือนการทุจริต : กรณีศึกษาสหกรณ์การเกษตรในเขตพื้นที่สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ที่ 1 พบสัญญาณเตือนการทุจริตของสหกรณ์การเกษตรที่สำคัญในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1.1 ข้อบกพร่องของสภาพแวดล้อมและโครงสร้างการควบคุมภายในของสหกรณ์การเกษตร พบว่าสหกรณ์การเกษตรไม่มีการติดตามการดำเนินงานและระบบการควบคุมภายในที่ไม่ดีเพียงพอ การบริหารงานสหกรณ์ขึ้นอยู่กับอำนาจการตัดสินใจของกลุ่มคนหรือบุคคลเพียงกลุ่มเดียว สหกรณ์ไม่มีการแบ่งแยกหน้าที่งานอย่างชัดเจน มีอัตราการผิดนัดชำระหนี้สูง และไม่มีการสอบถามหนี้ของสมาชิก ซึ่งสัญญาณเตือนดังกล่าวเชื่อมโยงสู่โอกาสการทุจริตในสหกรณ์ได้สูง สอดคล้องกับ Malcolm (2005) ได้ศึกษางานวิจัยโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อระบุสัญญาณเตือนภัยที่สำคัญของผู้สอบบัญชี จากการวิจัยพบว่า สัญญาณเตือนภัยที่สำคัญที่สุด คือ การจัดการการควบคุมภายใน ซึ่งผู้สอบบัญชีควรให้ความสนใจเป็นพิเศษกับสัญญาณเตือนที่เกี่ยวข้อง เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาในการทุจริต สอดคล้องกับ Heiman, Vicky, Morgan, Kimberly, Potton and James (1996) ที่ว่าสภาพแวดล้อมการควบคุมภายในที่อ่อนแอเป็นสัญญาณเตือนภัยที่สำคัญมาก เป็นสัญญาณที่สำคัญที่สุดในการทุจริตที่อาจเกิดขึ้น และ Malcolm, Normah, Syed and Ithnahaini (2005) พบว่า การดำเนินงานและความมั่นคงทางการเงินมีความสำคัญที่สุด รองลงมา คือ ลักษณะการจัดการ การมีอิทธิพลเหนือสภาพแวดล้อมการควบคุม

1.2 พฤติกรรมส่วนบุคคลของบุคลากรในสหกรณ์ ได้แก่ คณะกรรมการ ฝ่ายจัดการและสมาชิก ซึ่งสัญญาณเตือนการทุจริตส่วนใหญ่เกิดจากตัวบุคคลที่ไม่มีความซื่อสัตย์สุจริต พฤติกรรมการใช้จ่ายเงินเกินตัว การเล่นเกมพนัน และการวางตนให้เป็นที่นับถือและอาสาทำธุรกรรมแทนผู้อื่น สอดคล้องกับงานวิจัยของ Heiman, Vicky, Morgan, Kimberly, Potton and James (1996) ระบุว่าความไม่ซื่อสัตย์ของของลูกค้ำเป็นสัญญาณที่สำคัญที่สุดในการทุจริตที่อาจเกิดขึ้น

1.3 ข้อบกพร่องของการปฏิบัติงานด้านการเงินและบัญชี เช่น การเกิดข้อผิดพลาดบ่อยครั้งในการบันทึกบัญชี หรือการเจตนาให้มีการจัดเตรียมข้อมูลที่ถูกต้องครบถ้วนสมบูรณ์โดยไม่มีข้อผิดพลาดเลยแม้แต่เล็กน้อยเพื่อปกปิดความผิด รวมทั้งการบันทึกบัญชีไม่เป็นปัจจุบัน เป็นต้น

2. การวิเคราะห์ปัจจัยในการเกิดทุจริตของสหกรณ์การเกษตร โดยอ้างอิงจากทฤษฎีสามเหลี่ยมทุจริต ข้อค้นพบจากการวิจัยดังกล่าวเมื่อเปรียบเทียบกับทฤษฎีสามเหลี่ยมทุจริตที่กล่าวถึงสาเหตุของการทุจริตว่าเกิดจากองค์ประกอบ 3 ประการ ได้แก่ โอกาสในการก่อทุจริต (Opportunity) แรงจูงใจหรือแรงกดดัน (Incentive or Pressure) และการหาเหตุผลเข้าข้างตนเอง (Rationalization) (ทิวาพร พฤทธิประเสริฐ, 2558: 5) จะเห็นได้ว่าสาเหตุที่เกิดการทุจริตในสหกรณ์การเกษตรที่สำคัญที่สุดเกิดจากโอกาสที่เปิดกว้าง และแรงจูงใจหรือแรงกดดันส่วนบุคคล แต่ข้อสรุปจากการศึกษาครั้งนี้ ไม่มีหลักฐานปรากฏแน่ชัดอธิบายถึงการหาเหตุผลเข้าข้างตนเอง (Rationalization) ในการก่อการทุจริตในสหกรณ์การเกษตรที่ผู้สอบบัญชีได้ตรวจพบจากประสบการณ์ของตน

ข้อค้นพบจากการศึกษาครั้งนี้ จะเห็นว่าโอกาสที่เปิดกว้าง และแรงจูงใจหรือแรงกดดันส่วนบุคคล เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการทุจริตในสหกรณ์การเกษตร เนื่องจากระบบการควบคุมภายในที่ไม่ดีเพียงพอทำให้เกิดช่องโหว่ เกิดเป็นโอกาสในการทุจริตขึ้น สอดคล้องกับ ผลสำรวจของ PwC ไฟร์ชวอเตอร์เฮาส์คูเปอร์ส (อ้างอิงจาก อัมไพวรรณ หมั่นแสน, 2561: 2) ระบุว่าปัจจัยที่กระตุ้นให้เกิดการทุจริตในบริษัทไทย 76% เชื่อว่า ขึ้นอยู่กับโอกาส (Opportunity) มากที่สุด ตามด้วยแรงจูงใจในการกระทำผิด (Incentive) ในขณะที่การใช้เหตุผลสนับสนุนเพื่อความชอบธรรมในการกระทำ ความผิดของตน (Rationalization) ไม่มีผลต่อการกระทำผิด เพราะการทุจริตสามารถเกิดขึ้นได้บ่อยจากบริษัทที่มีโครงสร้างการจัดการอ่อนแอ และพฤติกรรมของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ ซึ่งเกิดมาจากการมองเห็นโอกาสในการปฏิบัติหน้าที่ หรือความต้องการส่วนตัว ปัญหาการเงินในครอบครัว ส่งผลให้บุคคลเกิดแรงจูงใจหรือแรงกดดันในการกระทำทุจริตได้ เช่นเดียวกับ Lou & Wang (2009) ที่กล่าวว่าการรายงานทางการเงินที่มีการทุจริตมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับแรงกดดันทางการเงินของบริษัทหรือหัวหน้างาน ซึ่งสาเหตุที่ก่อให้เกิดการทุจริตที่อธิบายตามทฤษฎีสามเหลี่ยมการทุจริตดังกล่าวสามารถควบคุมได้ และเป็นสิ่งสำคัญที่ควรจัดให้มีในสหกรณ์ เพื่อลดโอกาสในการเกิดทุจริต โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเด็น ดังนี้

ประเด็นที่ 1 สภาพแวดล้อมการควบคุมภายในที่ไม่ดีเพียงพอ ที่เกิดจากการแบ่งแยกหน้าที่ไม่ชัดเจน การปฏิบัติงานที่อำนาจขึ้นอยู่กับกลุ่มคนหรือบุคคลเพียงกลุ่มเดียว สามารถควบคุมได้โดยการกำหนดโครงสร้างการบริการงาน การแบ่งแยกหน้าที่ และปฏิบัติตามแนวคิดการควบคุมภายในของ COSO ให้มีการสอบย้อนความถูกต้องระหว่างกัน ไม่ให้บุคคลเดียวปฏิบัติงานตั้งแต่ต้นจนจบ เพื่อป้องกันความเสี่ยงต่อข้อผิดพลาดและการทุจริต ควรใช้กับงานมีลักษณะเสี่ยงต่อความผิดพลาด หรือเสียหายได้ง่าย โดยแยกหน้าที่การอนุมัติ การจัดบันทึก การเก็บรักษา และการสอบทานออกจากกัน (ราตรี กระจงกลาง, 2557 :81)

ประเด็นที่ 2 พฤติกรรมส่วนบุคคล และการปฏิบัติงานที่บกพร่อง หรือมีเจตนาจัดเตรียมเอกสารหลักฐานให้ครบถ้วนสมบูรณ์โดยไม่มีข้อผิดพลาดแม้แต่เล็กน้อย จากการผลการสัมภาษณ์ และการจำแนกเหตุการณ์หรือพฤติกรรมทุจริต แบ่งตามธุรกิจของสหกรณ์ประเภทต่าง ๆ สามารถวิเคราะห์พฤติกรรมทุจริตได้เป็น 2 รูปแบบ คือ 1) เจตนา เช่น การปกปิด ปลอมแปลงเอกสาร ไม่ซื่อสัตย์สุจริต การทุจริตเหล่านี้สหกรณ์สามารถปลูกฝังจิตสำนึก ให้แก่บุคคลที่เกี่ยวข้องโดยการจัดอบรมเสริมสร้างจริยธรรมให้กับพนักงาน การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ดี หรือสร้างกฎหมายให้เข้มแข็งซึ่งสอดคล้องกับ โฆสิทธิ์ แสงกุลสง และคณะ (2552) ให้ข้อเสนอแนะว่าควรมีการปฏิรูปหลักสูตรการศึกษาให้มุ่งเน้นหลักสูตรคุณธรรมจริยธรรม เพื่อป้องกันต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชัน เช่นเดียวกับ สถาพร หลาวทอง (2556) กล่าวว่า มาตรการปราบปรามการทุจริต โดยกำหนดขั้นตอนบริหารจัดการทั้งด้านระบบและตัวบุคคล รวมถึงผลักดันการบังคับใช้กฎหมายต่อผู้ทุจริตคอร์รัปชันอย่างเข้มแข็ง หนักหน่วง และบังเกิดผลเป็นรูปธรรมชัดเจน และ 2) ข้อผิดพลาดจากการปฏิบัติงานของคน (Human Error) เช่น การบันทึกบัญชี การจัดทำทะเบียนคุมทรัพย์สิน ไม่เรียบร้อย ไม่เป็นปัจจุบัน สามารถใช้แนวคิดของการบริหารความเสี่ยงขององค์กร มาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์ปัญหาข้อผิดพลาดในการปฏิบัติงานของบุคลากรในสหกรณ์การเกษตร เพื่อลดต้นเหตุที่เกิดขึ้นโดยไม่จำเป็นได้ (ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย, 2557)

ข้อสรุปเชิงปฏิบัติการ จากงานวิจัยครั้งนี้ ทำให้ทราบถึงสัญญาณเตือนการทุจริตที่สำคัญ รวมถึงสาเหตุหรือปัจจัยที่ทำให้เกิดการทุจริตของสหกรณ์การเกษตร นั่นก็คือ โอกาสที่เปิดกว้าง และแรงจูงใจหรือแรงกดดันส่วนบุคคล ผู้สอบบัญชีสหกรณ์ ในฐานะที่เป็นผู้ปฏิบัติงานสอบบัญชีสหกรณ์โดยตรง ควรปฏิบัติดังนี้

1. ผู้สอบบัญชีสหกรณ์ควรให้ความสนใจและให้ความสำคัญสัญญาณเตือนการทุจริตที่เกิดขึ้นในสหกรณ์ เนื่องจากปัจจุบันปัญหาการทุจริตในสหกรณ์ยังเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง และส่งผลกระทบต่อหลายฝ่าย รวมถึงสหกรณ์การเกษตรมีการดำเนินธุรกิจที่มีความซับซ้อน หลากหลายมากยิ่งขึ้น อาจส่งผลให้มีการกระทำการทุจริตเกิดขึ้นได้ ซึ่งสัญญาณเตือนการทุจริตจากข้อสรุปอาจเป็นกลไกสำคัญที่สามารถทำหน้าที่เป็นระบบเตือนภัยล่วงหน้าแก่ผู้สอบบัญชีให้เกิดความระมัดระวังในการรวบรวมหลักฐานการสอบบัญชีและรายงานเหตุการณ์การทุจริตได้อย่างทันที่

2. ผู้สอบบัญชีควรมีความสังเกตและสงสัยเยี่ยงผู้ประกอบการวิชาชีพในการเข้าปฏิบัติงาน ตรวจสอบบัญชีสหกรณ์มากยิ่งขึ้น ควรหมั่นศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม เพื่อพัฒนาการปฏิบัติงานสอบบัญชี และเล็งเห็นถึงความเสี่ยงต่าง ๆ ที่อาจจะก่อให้เกิดการทุจริตขึ้นในสหกรณ์

3. คณะกรรมการ เจ้าหน้าที่ปฏิบัติการ และสมาชิกสหกรณ์ ควรให้ความสำคัญและตระหนักถึงเหตุการณ์ที่บ่งชี้ว่ามีการทุจริตหรือข้อผิดพลาดในสหกรณ์ นำไปสู่การปรับปรุงการปฏิบัติงาน และการควบคุมภายในสหกรณ์การเกษตรให้มีมาตรฐานสามารถลดความเสี่ยงในการทุจริตได้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยในอนาคต

1. ในการศึกษาครั้งนี้ศึกษาเฉพาะพื้นที่สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ที่ 1 สำหรับการศึกษาครั้งต่อไปอาจขยายขอบเขตกลุ่มเป้าหมายออกไป เพื่อจะได้รับข้อมูลครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมายมากขึ้น

2. ควรมีการศึกษาสัญญาณเตือนการทุจริต รวมถึงสาเหตุในการทุจริตของสหกรณ์ประเภทอื่น หรือของหน่วยงานอื่น ๆ เช่น ธนาคาร เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

กรมตรวจบัญชีสหกรณ์. (2560). หนังสือกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ที่ กษ 0404/ว85

ลงวันที่ 15 มิถุนายน 2560 เรื่องแนวปฏิบัติในการรายงานข้อสังเกตที่ตรวจพบ.

กรุงเทพฯ: กรมตรวจบัญชีสหกรณ์.

กรมส่งเสริมสหกรณ์. สถิติสหกรณ์. [ออนไลน์], แหล่งที่มา:

<http://office.cpd.go.th/itc/index.php/79-2017-04-11-04-36-20/637-defects-61>

สืบค้นเมื่อ 16 สิงหาคม 2562.

_____ . สถิติสหกรณ์. [ออนไลน์], แหล่งที่มา:

<https://www.cpd.go.th/cpdth2560/index.php/information-cpd/info-data-cpd>

สืบค้นเมื่อ 30 เมษายน 2563.

- โฆสิทธิ์ แสงกุลสง และคณะ. (2552). ข้อเสนอการเสริมสร้างจริยธรรมของนักการเมือง เพื่อการ
ป้องกันการทุจริตในประเทศไทย. เอกสารวิชาการ, **หลักสูตรนักบริหารเชิงยุทธศาสตร์การ
ป้องกันและปราบปราม การทุจริตระดับกลาง รุ่นที่ 1**, สำนักงานคณะกรรมการป้องกัน
และปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.
- ชาย โปธิสิตา. (2549). **ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ**. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินต์ติ้งฯ.
- ดร.ณ หายุดระกุล. (2541). **วิจัยการศึกษา**. ภาควิชาประเมินผลและวิจัยการศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. (2557). **กรอบการบริหารความเสี่ยงองค์กร**. [ออนไลน์],
แหล่งที่มา: https://www.set.or.th/th/about/overview/files/Risk_2015_v2.pdf.
สืบค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2563.
- ทิวาพร พฤทธิประเสริฐ. (2558). คุณลักษณะของคณะกรรมการและการเข้าร่วมการต่อต้าน
การทุจริตในองค์กร ต่อผลการดำเนินงานของบริษัท กรณีศึกษาบริษัทจดทะเบียนในตลาด
หลักทรัพย์แห่งประเทศไทย SET 100. **การค้นคว้าอิสระปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการบริหารการเงิน คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี**.
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ไทยรัฐออนไลน์. (13 เมษายน 2558). **เปิดบทเรียนฉาว “เครดิต ยูเนี่ยน คลองจั่น” ถึงเวลายก
เครื่องสทกรณไทย**. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.thairath.co.th/content/492634>.
สืบค้นเมื่อ 13 สิงหาคม 2562.
- ปิยาภิศค์ดิ์ เจียรสุคนธ์ และสุรีย์ โปษกรณัญ. (2562). ความสัมพันธ์ระหว่างความเสี่ยงด้านบุคคล
ความเสี่ยงด้านการปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบกับความเสียหายรายงานทางการเงิน:
กรณีศึกษาจากผู้ตรวจสอบภาครัฐ. **วารสารวิทยาการจัดการ**. 36(1), 30-57
- ราตรี กระจงกลาง. (2557). ความรู้ความเข้าใจการควบคุมภายในด้านการเงินและบัญชีกับการ
ปฏิบัติงาน ของนักบริหารงานคลังในองค์กรบริหารส่วนตำบลในจังหวัดนครราชสีมา.
วารสารวิชาการบริหารธุรกิจ. 3(2), 77-88
- รุจิพัทธ์ กิตติวิวัฒน์พงศ์ และกนกรัตน์ ยศไกร. (2559). ความยั่งยืนของสหกรณ์ออมทรัพย์ดีเด่นใน
ประเทศไทยกับปัญหาคอร์รัปชัน. **วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย
ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์**. 6(1), 235-248
- วิชา มหาคุณ. (2551). ทุจริตคอร์รัปชัน: กีบดักของความไม่เท่าเทียมกัน **วารสารวิชาการ ป.ป.ช.** 6(1), 1-8
- สถาพร หลาวทอง. (2556). 3 มิติแห่งการขับเคลื่อนการต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชัน ในบทบาทของ
คณะกรรมการ ป.ป.ช. **วารสารวิชาการ ป.ป.ช.**, 6(1), 1-8
- สำนักงานสหกรณ์จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. **การจัดการองค์ความรู้**. [ออนไลน์], แหล่งที่มา:
http://km.cpd.go.th/pdf-bin/pdf_6910195393.pdf. สืบค้นเมื่อ 10 มีนาคม 2563.
- อัมไพวรรณ หมั่นแสน. (2561). **ความเสี่ยงในการสอบบัญชี กรณีศึกษา ผู้สอบบัญชีสหกรณ์ใน
จังหวัดเชียงใหม่**. การค้นคว้าอิสระปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการ
บริหารธุรกิจ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

- Heiman, H., Vicky, B., Morgan, Kimberly, P., Patton and James, M. (1996). The Warning Signs of Fraudulent Financial Reporting. **Academic Journal Article Journal of Accountancy**. 182(4)
- Malcolm, S. (2005). Auditors' perception of fraud risk indicators. **Managerial Auditing Journal**. 20(1), 73-85
- Malcolm.S, Normah.H.O, Syed.I.Z.H.I and Ithnahaini.B. (2005). Auditors' perception of fraud risk indicators. **Managerial Auditing Journal**. 20(1), 73-85.
- Yung-I Lou and Ming-Long Wang. (2009). Fraud Risk Factor of the Fraud Triangle Assessing the Likelihood of Fraudulent Financial Reporting. **Journal of Business & Economics Research**, 7(2), 61-78